



**सामाजिक शास्त्रातील संशोधन**  
**Research in Social Sciences**

डॉ. सुजाता मोरे-चव्हाण

# सामाजिक शास्त्रातील संशोधन

RESEARCH IN SOCIAL SCIENCES

डॉ . सुजाता मोरे-चव्हाण



सामाजिक शास्त्रातील संशोधन  
लेखिका डॉ. सुजाता मोरे-चव्हाण

९८६७९३४१०८-

Email : drsujatachavan61@gmail.com

मुखपृष्ठ : चैतन्य चव्हाण

या पुस्तकातील लेखनाचे सर्व हक्क लेखिकेकडे सुरक्षित असून पुस्तकाचे किंवा त्यातील अंशाचे पुनर्मुद्रण वा नाट्य, चित्रपट किंवा इतर रूपांतर करण्यासाठी लेखिकेची लेखी परवानगी घेणे आवश्यक आहे. तसे न केल्यास कायदेशीर कारवाई (दंड व तुरुंगवास) होऊ शकते.

This declaration is as per the Copyright Act 1957 read with Sections 43 and 66 of the IT Act 2000.. Copyright protection in India is available for any literary, dramatic, musical, sound recording and artistic work. The Copyright Act 1957 provides for registration of such works. Although an author's copyright in a work is recognised even without registration. Infringement of copyright entitles the owner to remedies of injunction, damages and accounts.

प्रकाशक ई साहित्य प्रतिष्ठान :

www.esahity.com

esahity@gmail.com

प्रकाशन : ५ जुलै २०२० (गुरुपौर्णिमा)



©esahity Pratishthan®2020

- विनामूल्य वितरणासाठी उपलब्ध.
- आपले वाचून झाल्यावर आपण हे फॉरवर्ड करू शकता.
- हे ई पुस्तक वेबसाईटवर ठेवण्यापुर्वी किंवा वाचनाव्यतिरिक्त कोणताही वापर करण्यापुर्वी ई साहित्य प्रतिष्ठानची-लेखी परवानगी घेणे आवश्यक आहे



**Dr Sujata More-Chavan,**

Assistant Professor.

BSc. MA,MSW. PGDip(Human Rights) PhD(LAW), India

(t) +91 98679 34108

(e) [drsujatachavan61@gmail.com](mailto:drsujatachavan61@gmail.com)

[sujata.chavan@tiss.edu](mailto:sujata.chavan@tiss.edu)

**Professional Experience:**

---

- Tata Institute of Social Sciences, Mumbai  
Asst. Professor.(November 2013-Present)
- Family Court, Mumbai  
Marriage Counsellor (October 1989-November 2013) (24 Years)
- Tata Memorial Hospital, Mumbai  
Head of Social Work Department (November 1986- September 1989)
- GT Hospital, Mumbai  
Medical Social Worker (January 1984 - November 1986)
- Plastic Surgery Dept., KEM Hospital, Mumbai  
Speech Therapist (June 1983 - January 1984)
- Paediatrics Dept., KEM Hospital, Mumbai  
Medical Social Worker.(May 1983 - January 1984)

## **Publications:**

- Speech Therapy for Cleft Lip and/or Cleft Palate (1986, Republished 1998).  
[ Marathi, English, Hindi, Gujarathi]
- Role of Medical Social Worker in a Hospital Setup (1986) [English]
- Therapies for Cancer Patients (1988) [English]
- Role of Marriage Counsellor in a Judicial Setup (1993) .[English]
- Notes on Hindu law for LLM Students (1996) .[English]
- “Vihahawed” : Marriage Counselling (2000, Granthali Publication). [Marathi]
- “Saptapadi “: Pre Marriage Counselling (2011). [Marathi]
- Dos and Don'ts for Parents with Matrimonial Disputes (2013). [English]
- “Khaou Anande” , 2016.  
[http://www.esahity.com/uploads/5/0/1/2/501218/khaoo\\_anande\\_sujata\\_rajeshri.pdf](http://www.esahity.com/uploads/5/0/1/2/501218/khaoo_anande_sujata_rajeshri.pdf)
- [http://www.esahity.com/uploads/5/0/1/2/501218/chatani\\_sujata\\_rajeshri.pdf](http://www.esahity.com/uploads/5/0/1/2/501218/chatani_sujata_rajeshri.pdf)
- “वाचादोषावर मात ओठ व टाळू यांतिल व्यंग”, पालकांकरिता मार्गदर्शक पुस्तिका, 2016  
[http://www.esahity.com/uploads/5/0/1/2/501218/vachadosh\\_sujata\\_chavan.pdf](http://www.esahity.com/uploads/5/0/1/2/501218/vachadosh_sujata_chavan.pdf)
- Family Court - Act and Procedure (1993, Republished 2016, esahitya Publication)  
[Marathi]  
“ Kutumb Nyayalay “, 2017  
[http://www.esahity.com/uploads/5/0/1/2/501218/kutumb\\_nyayalay\\_sujata\\_chavan.pdf](http://www.esahity.com/uploads/5/0/1/2/501218/kutumb_nyayalay_sujata_chavan.pdf)
- “Custody of Children in Matrimonial Disputes” (2017, Studium Press) .[English]
- “संकलन अनुभवांचे”. , 2018  
[http://www.esahity.com/uploads/5/0/1/2/501218/sankalan\\_sujata\\_chavan.pdf](http://www.esahity.com/uploads/5/0/1/2/501218/sankalan_sujata_chavan.pdf)
- “Khanande-ChatniSpecial”, 2018,  
[http://www.esahity.com/uploads/5/0/1/2/501218/chatani\\_sujata\\_rajeshri.pdf](http://www.esahity.com/uploads/5/0/1/2/501218/chatani_sujata_rajeshri.pdf)
- “Trainer’s manual on communication skills” (2018, Studium Press). [English]

- इच्छापत्र / मृत्युपत्र (WILL)(कायदेविषयक) ., 2019

[http://www.esahity.com/uploads/5/0/1/2/501218/will\\_sujata\\_chavan.pdf](http://www.esahity.com/uploads/5/0/1/2/501218/will_sujata_chavan.pdf)

- हिरकणी ( सामान्य मातांच्या असामान्य कथा) .,2019.

[http://www.esahity.com/uploads/5/0/1/2/501218/hirkani\\_sujata\\_chavan.pdf](http://www.esahity.com/uploads/5/0/1/2/501218/hirkani_sujata_chavan.pdf)

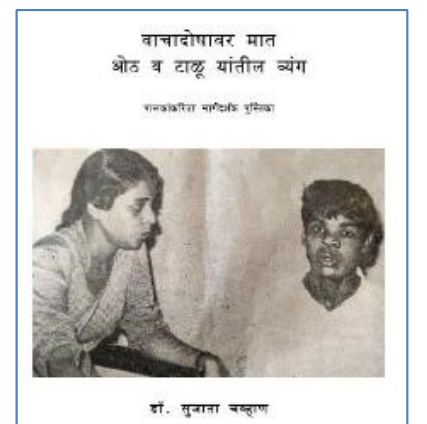
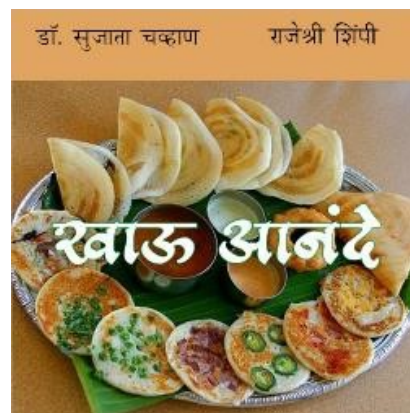
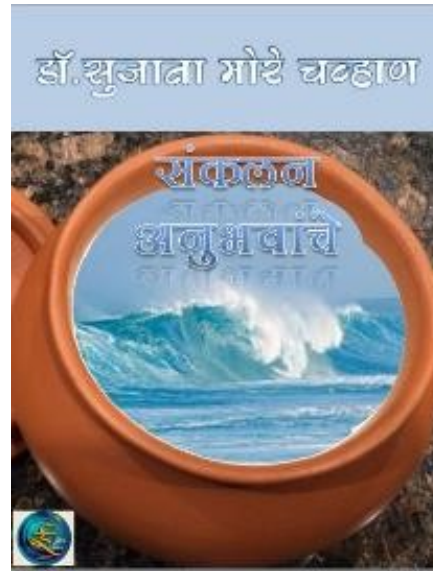
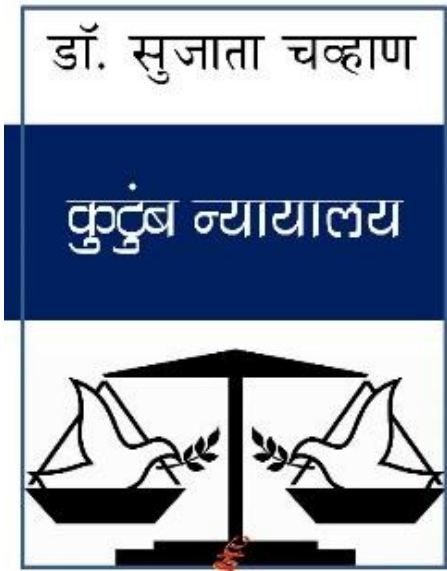
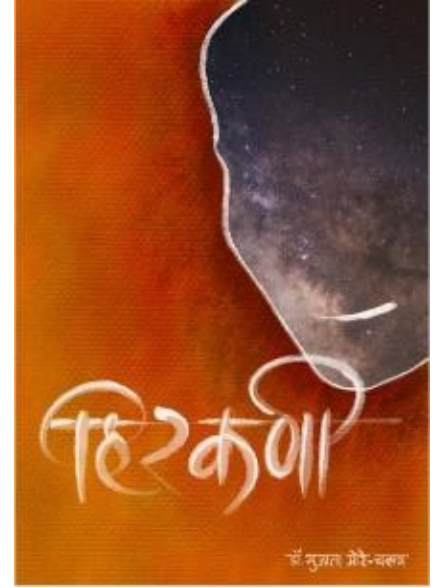
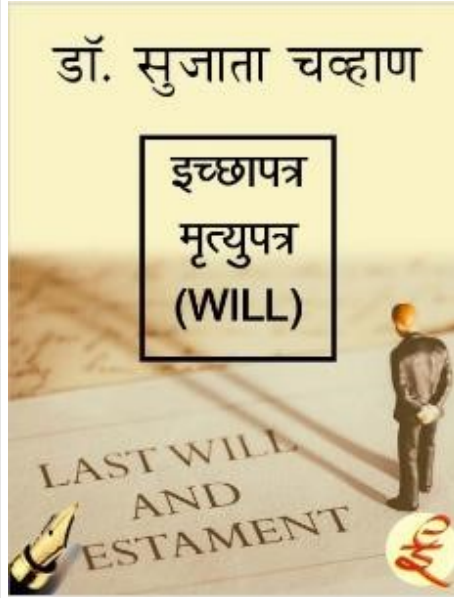
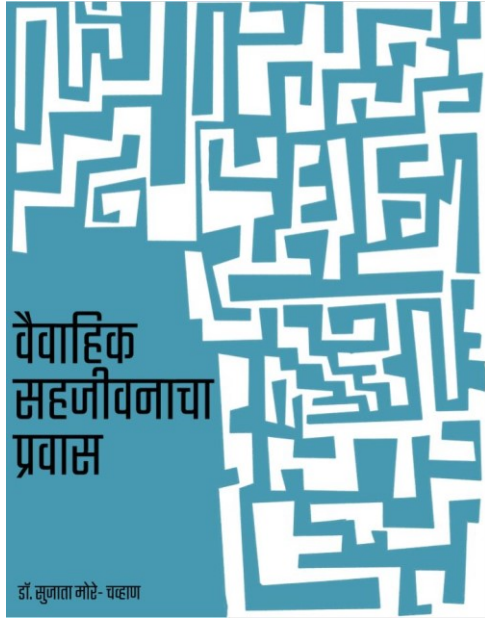
- ' परिचारिका आरोग्यसेवेचा कणा" ., 2020

[https://www.esahity.in/images/book\\_name/Paricharika\\_SaralaB\\_SujataC.pdf](https://www.esahity.in/images/book_name/Paricharika_SaralaB_SujataC.pdf)

- “ वैवाहिक सहजीवनाचा प्रवास”, 2020

[https://www.esahity.in/images/book\\_name/Vaivahik\\_Sahapravas\\_Sujata%20More%20Chavan.pdf](https://www.esahity.in/images/book_name/Vaivahik_Sahapravas_Sujata%20More%20Chavan.pdf)





सर्व सामाजिक विज्ञानातील संशोधकांना समर्पित

**Dedicated to all social science researchers**



## सामाजिक शास्त्रातील संशोधन

### प्रस्तावना

---

गेली काही वर्षे टाटा सामाजिक विज्ञान संस्थेत शिकवतांना माझ्या लक्षात एक गोष्ट प्रकर्षाने आली ती म्हणजे पदवी नंतरच्या अभ्यासक्रमात शोध निबंध लिहिणे हे सर्वांना आवश्यक असते. पदवीपर्यंतच्या शिक्षणात काहींना शोधनिबंध लिहिण्याच्या किंवा एखादा शोध घेण्याचा अनुभव नसतो. अशावेळी पदवुत्तर अभ्यासक्रमातील हा भाग अशा विद्यार्थ्यांना कठीण वाटू शकतो. शिवाय जर पदवी पर्यंतचे शिक्षण सामाजिक विज्ञान क्षेत्रातील नसेल तर त्यांना सामाजिक समस्या समजून घेण्यास सुद्धा कठीण जाऊ शकते. अशावेळी दोन वर्षे शोधनिबंधाचे काम हे किचकट आणि जबरदस्तीचेही वाटू शकते. परंतु शोध घेणे म्हणजे काय आणि ते कसे करायचे हे जर समजले तर ते कंटाळवाणे न वाटता आनंददायी होऊ शकते. ह्याचसाठी हे लिखाण करीत आहे. संशोधन करणे हे एक शास्त्र आहे, तसेच ती एक कला पण आहे. योग्य शास्त्रोक्त पद्धतीचा वापर करून केलेले शोध आणि त्याचे लिखाण हे उपलब्ध वाचन साहित्यात मोलाची भर घालू शकते. विविध अभ्यास क्षेत्रातून येणारे विद्यार्थी तसेच विविध सामाजिक आणि भौगोलिक ठिकाणाहून येणारे विद्यार्थी विविध सामाजिक समस्यांचा अभ्यास करून खूप मोलाची माहिती शोधनिबंधातून निर्माण करीत असतात.

ह्या लिखाणाचा प्रमुख उद्देश असा आहे की शोध घेतांना त्याची सुरुवात कशी करावी आणि त्याचा शोधनिबंध लिहितांना तो कसा लिहावा ह्याची माहिती विद्यार्थ्यांना देणे. शोध घेतांना शास्त्रीय पद्धतीचा वापर करणे अत्यंत महत्त्वाचे असते. असे केले तरच तो शोधनिबंध अभ्यासासाठी वापरला जाऊ शकतो. शास्त्रीय माहिती देणे हा येथे उद्देश नसल्याने आणि त्याबद्दल सखोल ज्ञान वर्गात दिले जाते हे लक्षात घेऊन त्याबद्दल इथे लिहिलेले नाही.

लिखाण मराठीतून करण्याचे कारण म्हणजे बरेच विद्यार्थी मराठी माध्यमातून पदवीपर्यंत शिकतात आणि आता एकदम नविन विषय आणि नविन संकल्पना इंग्लिश मधून समजण्यास त्रासदायक ठरू शकतात. साध्या सोप्या मराठीतून सांगण्याचा प्रयत्न इथे केला आहे. त्याचसोबत काही ठिकाणी आणि पुस्तकाच्या शेवटी इंग्लिश भाषेचा वापर जाणीवपूर्वक केला आहे, जेणेकरून दोन्ही एकत्र वाचून विद्यार्थ्यांना संकल्पनांचा अर्थ जास्त स्पष्टपणे समजू शकेल.

आजपर्यंतच्या अनुभवावर आधारित हे लिखाण केले आहे. आशा आहे कि हे लिखाण विद्यार्थ्यांना उपयोगी आणि मार्गदर्शक ठरेल.

**जुन २०२०**

**डॉ. सुजाता मोरे-चव्हाण.**

BSc.( A.S.T.) , M.A., M.S.W.,  
LLM, PhD, PG Dip. H.R.

## सामाजिक शास्त्रातील संशोधन म्हणजे काय ?

.....

संशोधन म्हणजे काही शोधून काढणे. रिसर्च म्हणजे पुन्हा सर्च करणे.

सामाजिक परिस्थितीचा अभ्यास करतांना विविध बाबींचा अभ्यास करावा लागतो. माणसे, त्याच्या भोवतालची परिस्थिती, सामाजिक आणि राजकिय परिस्थिती ह्या सर्वांची एकत्रितपणे संगती आणि त्यांचे एकमेकांशी असलेले संबंध हे अभ्यासणे गरजेचे ठरते. सामाजिक विज्ञान शास्त्राच्या अभ्यासकाला ही आव्हाने बऱ्याचदा स्विकारावी लागतात.

असे संशोधन कसे करायचे ह्या विषयीची माहिती ह्या पुस्तकात दिली आहे.

बऱ्याचदा social science ला येणाऱ्या विद्यार्थ्यांनी पूर्वी असे संशोधन कधी केलेले नसते. अशा वेळी मुलभूत गोष्टींची माहिती उपयोगी ठरते. आणि त्यासाठी ह्या पुस्तकातून ती माहिती देण्याचा प्रयत्न केला आहे.

काही शब्द इंग्लिशमध्ये वापरले आहेत कारण ते प्रचलित आहेत आणि विद्यार्थ्यांना त्यांची ओळख व्हावी हा त्या मागचा हेतू.

सामाजिक विषयाची व्याप्ती खूप मोठी असते. अभ्यास करतांना आपल्याला ती

ठराविक प्रकारे आटोक्यात आणावी लागते. (narrow down the focus of the study) .

अभ्यासाला सुरुवात करतांना आपण पुढील प्रश्नांची उत्तरे शोधायची आहेत.

काय ? कुठे ? केव्हा ? कसे ? आणि का ?

What ? Where ? When ? How ? and, Why?

मला काय अभ्यासायचे आहे ? उदाहरणार्थ, आजची शिक्षण पद्धती आपल्याला जाणून घ्यायची आहे. आता आपण पूर्ण शिक्षण पद्धती अभ्यासू शकू का? तर नाही, ते आपल्या अवाक्यात नाही. मग आपण स्वतःला विचारू कि शिक्षण पद्धती म्हणजे नेमके मला काय जाणून घ्यायचे आहे? प्राथमिक, माध्यमिक, उच्च शिक्षण ह्यापैकी कोणते शिक्षण ? शिवाय त्यात सुद्धा शिकवण्याची पद्धत बघायची आहे की पाठ्यपुस्तके बघायची आहेत की ते शिक्षण घेणाऱ्याबद्दल अभ्यास करायचा ? ह्याचा विचार करावा लागेल. अशा पद्धतीने मला काय शोधायचे ते ठरवावे लागते.

## शोधनिबंधाचा विषय कसा ठरवावा ?

.....

आता कुठे अभ्यास करणार ते ठरवणे महत्त्वाचे असते. उदाहरणार्थ, मगाचा विषय शिक्षणाबद्दल अभ्यास करतांना एखाद्या ठराविक तालुक्यातील परिस्थिती अभ्यासायची ठरवले तर तो तालुका आता अभ्यासाचे ठिकाण ठरते. असे specific area ठरवणे पण महत्त्वाचे असते.

अभ्यासाचा कालावधी शोधनिबंधात लिहावा लागतो कारण त्या अभ्यासातील निकष व अनुभव हे त्या काळातले असतात आणि तो संदर्भ भविष्यात तो निबंध वाचतांना महत्त्वाचे ठरतात. शिवाय मी आज अभ्यास करत असले तरी मी माझा अभ्यासाचा कालखंड भूतकाळातला निवडू शकते. उदाहरणार्थ, मी जर १८ व्या शतकातील शिक्षण परिस्थिती अभ्यासायचे ठरवले तर माझ्या अभ्यासाचा कालावधी १८ वे शतक असा असेल.

मी शोध कसा घेणार आहे ? Research methodology महत्त्वाची असते. आपल्या उद्देशाला अनुसरून ही Research methodology असणे अत्यंत महत्त्वाचे असते. नाहीतर शास्त्रीयदृष्ट्या तो अभ्यास उपयुक्त ठरणार नाही. तसेच आपण आपल्या अभ्यासाद्वारे निष्कर्ष काढतो ते generalise करता येणार नाहीत. त्यासाठी योग्य शास्त्रीय पद्धतीचा वापर करावाच लागतो.

मी हा अभ्यास का करते आहे/ करतो आहे ? ह्या अभ्यासातून काय नविन कळणार आहे ? मी ह्या अभ्यासाद्वारे आताच्या ज्ञानात कोणती भर घालणार आहे ? सदर बाबींचा विचार अभ्यासकाने करायला हवा.

आपल्या मनात एखादी गोष्ट सतत डोके वर काढत असू शकते. किंवा तुम्हाला सतत एखादी गोष्ट विचार करायला लावत असेल. अशा वेळी त्या गोष्टीचा अभ्यास करावा असे तुम्हाला वाटू शकते. किंवा आपल्याला ज्या विषयात जास्त रस वाटतो असा विषय अभ्यासाला निवडला तर तो करतांना हुरूप येतो.

अभ्यासाचा विषय निवडायला स्वतःला थोडा वेळ द्यावा. विविध विषयांवर वाचन करावे. एकदा विषय निवडला की त्या विषयासंबंधी वाचन करावे. पूर्वी त्यावर झालेले शोध वाचावेत. आपण त्या विषयाचा अभ्यास करू शकू का? ह्याचा विचार करावा.

आपण निवडलेल्या विषयासंबंधी पुस्तके, लेख, शोधनिबंध वाचावेत.

विषय ठरल्यावर त्याच्या विविध पैलूंची यादी करावी. त्यानंतर आपण त्यातील कोणता पैलू / aspects अभ्यासणार ह्याचा विचार करावा.



साहित्य परिक्षण (Literature review) म्हणजे आधी त्या विषयाबद्दल कोणते शोधनिबंध आहेत अथवा त्यावर कोणकोणते लिखाण उपलब्ध आहे ते अभ्यासणे. त्या लिखाणात तो विषय कसा हताळला आहे आणि ते लेखक काय सांगत आहेत त्याची आपण नोंद ठेवावी. सदर लिखाणात आपल्या विषयाची कोणती बाजू/ पैलू विचारात घेतलेली नाही हे शोधून काढावे. आपण हा अभ्यास का करतोय ह्या प्रश्नाचे उत्तर त्यात मिळू शकते.

प्राथमिक साहित्य परिक्षण म्हणजे वाचन झाले की आपला विषय आणि त्यातील कोणता भाग आपण अभ्यासायचा आहे हे निश्चित करता येते.

आता हे करण्यासाठी सोपा मार्ग पाहूया.

## पहिली पायरी

=====

घड्याळात दहा मिनिटांचा वेळ बघून त्या वेळात तुमच्या मनात असलेले विषय लिहून काढा.

ज्या विषयांवर अभ्यास करावा असे वाटते त्यांची यादी बनवा.

आता ह्या लिहिलेल्या विषयाबद्दलची माहिती गोळा करा. तुम्ही त्या विषयावरची पुस्तके, लेख किंवा वर्तमानपत्रामध्ये आलेल्या बातम्या असे सर्व वाचा. ह्या सर्वातून त्या विषयाचे विविध पैलू तुमच्या लक्षात येतील. तुम्हाला तुमच्या शोधनिबंधासाठी ठराविक विषय आणि त्याचा ठराविक पैलू निश्चित करणे गरजेचे असते.

## दुसरी पायरी

=====

आता तुमच्या कडे विविध विषयांची यादी आहे. तसेच त्याच्या विविध पैलूंची माहिती पण आहे.

आता तुम्हाला ह्या यादीतून एक किंवा दोन विषय (Topics) निवडायचे आहेत ज्यांचा तुम्ही पुढे अभ्यास करू इच्छिता.

दोन निवडले असतील तर आता त्यातून एक निवडायचा आहे. हे करतांना स्वतःला पुरेसा वेळ द्यावा. आपल्या वर्गातील इतर विद्यार्थ्यांशी चर्चा करावी. एकमेकांचे विषय आणि त्यांनी केलेला विचार ह्यांच्या चर्चेतून तुम्ही तुमच्या विषयाबद्दल विचारपूर्वक आणि स्पष्टपणे निर्णय घेऊ शकाल. आपल्या प्राध्यापकाशी सुद्धा चर्चा करावी. त्याचा तुम्हाला नक्कीच उपयोग होईल.

आता तुमच्याकडे विषय आणि त्याचे पैलू आहेत.

त्या विषयाचा तुम्ही आता जास्त म्हणजे सखोल अभ्यास करायचा आहे.

शोधनिबंधासाठीचा विषय आणि त्याचा ठराविक पैलू तुमच्या ह्या टप्प्यावर ठरला.

पुढे जाण्यापूर्वी ठरलेल्या विषयाबद्दल तुमच्या मनात काय येते ते न थांबता एका कागदावर लिहून काढा.

लिहिलेला मजकूर शांतपणे वाचा.

त्यातून तुम्हाला कोणत्या प्रश्नांची उत्तरे शोधायची आहेत त्याचा विचार सुरु करा.

## शोधकार्यातील विविध टप्पे

.....

शोध कशाचा आणि कोणत्या पैलूचा घ्यायचा हे ठरल्यावर पुढील कामास सुरुवात करावी. त्या विषयासाठी साहित्य वाचन सुरु ठेवावे.

आपण कोणकोणत्या प्रश्नांची (research questions) उत्तरे शोधू इच्छितो त्याची यादी करावी. आपली शोध घेण्याची उद्दिष्टे (objectives) कोणती हे लिहून काढावे.

## तिसरी पायरी

=====

आता आपण आपल्या अभ्यासातून कोणत्या प्रश्नांची उत्तरे शोधणार आहोत त्यांची यादी करायची आहे.

हे प्रश्न आपला अभ्यास आटोक्यात आणि ठराविक बनवेल. तसेच ह्या प्रश्नातून आपल्याला कोणत्या संशोधन पद्धतीचा वापर करायचा आणि कोठून आणि कशी माहिती गोळा करायची ह्यासाठी दिशा दाखवेल. आपला अभ्यास कोणत्या कालावधीतील आणि केव्हा, कुठे करायचा हे ठरविण्यास उपयोगी ठरेल.

आपल्या शोधनिबंधाची रुपरेखा ह्यानंतर आपण बनवू शकतो.

आता आपल्या अभ्यासासाठी प्रपोजल लिहायचे आहे. त्यालाच research proposal म्हणतात.

## Research Proposal

.....

Research proposal मध्ये पुढील बाबींचा समावेश आवश्यक असतो.

१. अभ्यासाची पार्श्वभूमी आणि प्रस्तावना.
२. अभ्यासाची उद्दिष्टे आणि प्रश्न. अभ्यासाची गरज.
३. संबंधित साहित्याचे विवेचन.
४. अभ्यास पद्धती आणि नमुना निवड पद्धत, ठिकाण आणि कालावधी.
५. शोधनिबंधाचा आराखडा, प्रकरणी-करण.
६. संदर्भ सूची.

हे लिहिण्यासाठी आपण पूर्वी जशी पुस्तके, लेख व इतर साहित्य वाचले तसेच आता ते परत वाचावे. आताचे वाचन आपण सखोल आणि आपल्या अभ्यासात त्याचा कसा उपयोग होईल ह्या दृष्टीकोनातून करणार आहोत.

वाचन करतांना त्याची नोंद दरवेळी जरूर ठेवावी. गरज असेल तेथे पान नंबर लिहून ठेवावेत. संदर्भ सूची तयार करतांना ह्याची गरज लागते.



आपले citation, bibliography ची नोंद ठेवणे खूप महत्त्वाचे असते हे लक्षात ठेवा.

ह्या टप्प्यावर जरूर वाटली आणि शक्य असेल तर एक अभ्यासपूर्व संशोधन लहान प्रमाणात करणे उपयोगी ठरते.

आता आपण कशाचे आणि कसे, तसेच का आणि केव्हा संशोधन करणार आहोत हे आपल्या मनात सुस्पष्ट झालेले आहे.

एकदा प्रपोजल झाले की माहिती गोळा करण्याची पूर्वतयारी करावी.

माहिती गोळा करून ती आपल्याला अभ्यासायची आहे म्हणजे त्याचे विश्लेषण करायचे आहे. आणि त्यानंतर शोध निबंध लिहिण्याची सुरुवात करायची आहे.

## चौथी पायरी

=====

आता आपल्याकडे आपल्या शोधाची उद्दिष्टे, त्यावर आधारित प्रश्न, संबंधित साहित्याचे वाचन करून त्यावरील टिपणे आणि गोळा केलेली माहिती आहे. ह्या सर्वांची सांगड आपल्याला घालायची आहे. मिळालेल्या माहितीच्या आधारावर आपण आपल्या प्रश्नांची उत्तरे लिहायची आहेत. मिळालेल्या माहितीचे वर्गीकरण करावे लागते. त्यासाठी वापरायची पद्धत ठरवावी. माहितीच्या वर्गीकरणानुसार शोधनिबंधाची विविध प्रकरणे ठरवावी.

आपण गोळा केलेल्या माहितीतील वैयक्तिक माहिती गुप्त ठेवावी लागते आणि ह्याची काळजी निबंध लिहितांना घ्यावी. खरी माहिती द्यायची आहे पण खरी नावे देऊ नयेत आणि द्यायची असल्यास त्या व्यक्तींची तशी परवानगी घेणे गरजेचे असते. माहिती विचारतांना त्याबद्दल माहिती देणाऱ्याला आपण माहिती का गोळा करीत आहोत ह्याची जाणिव करून दिली होती ह्याची खात्री करावी. जबरदस्तीने माहिती गोळा केलेली नसावी. आणि गोळा केलेली माहिती ही तुमच्या आताच्या अभ्यासापुरती वापरावी.

शोधनिबंध लिहितांना त्याचा आराखडा करून एकेक प्रकरण लिहित जावे.

## नमूना निवड पद्धती

.....

शास्त्रीय पद्धतीने संशोधन करतांना अभ्यासासाठीची माहिती म्हणजे नमुना गोळा करावा लागतो. विश्व किंवा समग्र म्हणजे काय ? आपण निवडलेल्या अभ्यासात आपल्या संशोधनासाठी ज्या ज्या व्यक्ती व घटक उपयुक्त आहेत त्या सर्वांना समग्र म्हणतात.

जर विश्व लहान असेल तर सर्व घटकांना आपल्या अभ्यासात समाविष्ट करणे शक्य असते.

काही वेळा काही मोजकेच घटक घेऊन त्यांचा सखोल अभ्यास करता येतो. त्याला व्यक्ती अध्ययन(case study) पद्धत म्हणतात.

जर विश्व खूप विस्तृत असेल तर सर्व घटक अभ्यासणे शक्य नसते . म्हणून काही ठराविक घटक निवडून त्यांचा सखोल अभ्यास केला जातो. अश्या निवडलेल्या घटकांना नमुना (sample) असे म्हणतात. नमुना ही विश्वाची लहान प्रतिकृती असते. नमुना निवड शास्त्रीय पद्धतीने करावी लागते. नमुना निवड करण्याच्या दोन प्रकारच्या पद्धती आहेत.

१. संभाव्यता नमुना निवड पद्धती (probability sampling).

२. गैरसंभाव्यता / संभाव्यता नसलेली नमुना निवड पद्धती (non probability sampling).

१. संभाव्यता नमुना पद्धतीचे काही उपप्रकार आहेत.

> साधे यादृच्छिक नमुना निवड पद्धती (simple random sampling).

> पद्धतशीर यादृच्छिक नमुना निवड पद्धती (systematic sampling).

> स्तरीकृत नमुना निवड पद्धती (stratified random sampling).

> क्षेत्र / आभासी संहत समूह / क्लस्टर केलेला नमुना निवड पद्धती (area or cluster sampling).

२. गैरसंभाव्यता नमुना निवड पद्धतीचे उपप्रकार पुढील प्रमाणे.

> सोईस्कर नमुना निवड पद्धती (convenience sampling).

> सहेतुक नमुना निवड पद्धती (purposive sampling).

> कोटा नमुना निवड पद्धती (quota sampling).

> श्रृंखला नमुना निवड पद्धती (snowball sampling).

संशोधनासाठी माहिती प्राथमिक मार्ग ( primary data) आणि दुय्यम मार्ग

(secondary data) अश्या दोन प्रकारे गोळा करता येते.

संशोधन करतांना संशोधन क्षेत्रातून मुलाखतीद्वारे किंवा प्रश्नावली देऊन किंवा अवलोकनाने माहिती गोळा केली जाते ती प्राथमिक स्वरुपाची माहिती. आणि अहवालाद्वारे किंवा अन्य कागदपत्रातून माहिती गोळा केली जाते ती दुय्यम स्वरुपाची माहिती होय. परंतु जर कागदपत्रांचा अभ्यास हे संशोधनाचे उद्दिष्ट असेल तर अश्या वेळी कागदपत्रे ही प्रथम स्वरुपाची माहिती बनतात.

अवलोकन हे संशोधक त्यात भाग घेऊन करू शकतो किंवा दुरुन अवलोकन करू शकतो. मुलाखती साठी रुपरेखा तयार केली तर मुलाखत घेतांना कोणतीही माहिती विचारायची राहून जाण्याची शक्यता कमी होते.

गोळा केलेल्या माहितीचे विश्लेषण आणि वर्गीकरण करावे लागते.

शोधनिबंध हा वाचणाऱ्याला वाचतांना तो कोणत्या विषयाबद्दल आणि कोणत्या दृष्टिकोनातून केला आहे हे समजणे अत्यंत महत्त्वाचे असते.

## संशोधन निबंध

.....

संशोधन निबंध लिहितांना त्याचे प्रमुख विभाग / प्रकरणे पुढील प्रमाणे असावीत:

१. मुखपृष्ठ : संशोधनाचे शीर्षक, संशोधन निबंध लिहिणार् याचे नाव व निबंधाचे वर्ष.

ऋणनिर्देश आणि अनुक्रमणिका.

२. पार्श्वभूमी आणि विषयाची ओळख : विषयाबद्दल / समस्ये बद्दल माहिती आणि काय अभ्यास केला आहे त्याची प्रस्तावना.

३. अध्ययन पद्धती: विषय निवडण्याचे कारण, अभ्यासाची उद्दिष्टे, अभ्यासाचे क्षेत्र आणि संशोधनाचा आराखडा. संशोधनासाठीची माहिती कशी, कुठून आणि केव्हा घेणार त्याबद्दल तपशील. नमुना निवड पद्धती, संशोधनात आलेले अनुभव आणि मर्यादा. आपल्या अभ्यासात वापरलेल्या विविध संकल्पना नमूद कराव्यात तसेच ह्या संकल्पनांची व्यावहारिक परिभाषेतील अर्थ आणि तुम्ही वापरलेले औपचारिक भाषेतील (operational definition) अर्थ स्पष्टपणे नमूद करावेत.

४. माहिती अभ्यासून केलेली वर्गवारी. ह्यात प्रमुख शोध आणि निष्कर्ष ह्यांचा समावेश असावा.



५. अनुमान / निष्कर्ष/ शोध : अभ्यासातून विषयाबद्दल / समस्ये बद्दल जी माहिती मिळाली व त्यावरून काढलेले निष्कर्ष. निष्कर्ष हा संशोधनाचा गाभा असतो. त्यात तुम्ही सूचनांचा समावेश करू शकता. त्याच प्रमाणे भविष्यातील संशोधनाच्या क्षेत्राबद्दल विचार नोंदवू शकता.

६. संदर्भ सूची : संदर्भ सूची लिहितांना काही नियम पाळावे लागतात.

लेखकाचे आडनाव प्रथम, त्यानंतर नाव, पुस्तकाचे नाव, कंसात प्रकाशनाचे ठिकाण, प्रकाशकाचे नाव, प्रकाशनाचे वर्ष, कंस पूर्ण.

यादी करतांना लेखकाच्या आडनावाला अनुसरून मुळाक्षरानुसार क्रमवार तयार करावी.

यादीत प्रथम पुस्तके नंतर मासिके आणि नंतर इतर साहित्य असा क्रम ठेवावा.

७. परिशिष्ट: मुलाखतीची अनु-सूची, प्रश्नावली, मार्गदर्शिका, अवलोकन आणि मिळालेली माहिती.

## शोधनिबंधाचे शीर्षक

.....

शोधनिबंधाचे शीर्षक हे आकर्षक असावे पण त्याच बरोबर तो शोधनिबंध कशाबद्दल आहे हे स्पष्ट करणारे असावे.

निबंधाचे शीर्षक (Title), निबंधाचे लेखक, कोणत्या शाखेतून तो केला आहे, केव्हा केला आहे, कोणत्या अभ्यासक्रमासाठी आणि कोणाच्या मार्गदर्शनाखाली केला आहे हे पहिल्या पानावर लिहावे.

## ऋणनिर्देश (Acknowledgement)

.....

शोधनिबंधासाठी कोणाकोणाची मदत झाली आणि कोणाचे आभार मानायचे ते आभारपत्रिकेत नमूद करावे. अभ्यासासाठी माहिती गोळा केली ती ज्यांनी दिली त्यांचे आभार मानण्यास विसरू नये.

## अनुक्रमणिका (Contents)

.....

शोधनिबंधाची अनुक्रमणिका असावी.

सुरुवात पार्श्वभूमी आणि प्रस्तावनेने करावी.

त्यानंतर साहित्य विवेचन द्यावे.

नंतर शोध पद्धती बदल लिहावे. त्यात कोणती संशोधन पद्धती आणि का वापरली , तसेच हा अभ्यास करायची गरज का भासली आणि ह्या अभ्यासातून काय साध्य करण्याचा प्रयत्न केला आहे, माहिती कोठून केव्हा आणि कशी गोळा केली ह्या सर्वांचे सविस्तर वर्णन द्यावे. संशोधन हे योग्य पद्धतीने झाले आहे हे वाचकाला ह्या प्रकरणातून वाटले पाहिजे. तसेच गोळा केलेली माहिती ही ह्या संशोधनासाठी योग्य आहे हे स्पष्ट करावे.

एकूण शोध घेतांना आलेले अनुभव तसेच तुम्ही काय नवीन शिकलात ह्याची नोंद ह्या प्रकरणात करावी.

दिलेल्या मर्यादित वेळेत तुम्ही शोधनिबंध पूर्ण करीत आहात तेव्हा त्यामुळे

संशोधनात काही मर्यादा आल्या असू शकतात. त्या सर्वांचा उल्लेख ह्या प्रकरणात करावा.

त्यानंतर तुम्ही तुमच्या माहितीच्या चिकित्सेवरून प्रकरणे तयार केली आहेत ती लिहावीत.

शेवटी अनुमान (निष्कर्ष) असावे. सर्व निबंधाचे सार ह्या प्रकरणात असावे. वाचकाला हे प्रकरण वाचून तुमच्या शोधनिबंधाची थोडक्यात माहिती मिळावी हा ह्या प्रकरणाचा उद्देश असावा.

संदर्भसूची देणे हे अत्यंत महत्त्वाचे आहे. तुम्ही वाचलेली, तुमच्या निबंधात आधार दिलेली अशी पुस्तके, लेख, documents, movies, documentaries अथवा online material ह्या सर्वांची यादी इथे द्यायची आहे.

परिशिष्ट : माहिती गोळा करण्यासाठी वापरलेली पद्धत, प्रश्नावली तुम्ही इथे जोडू शकता. तसेच गोळा केलेली माहिती सुद्धा तुमची इच्छा असेल तर इथे जोडू शकता.

एकूण तुमचा शोधनिबंधाचा प्रवास आतापुरता इथे संपतो.

भविष्यात त्याच विषयावर आणि सखोल किंवा दुसऱ्या दृष्टिकोनातून तुम्ही कदाचित परत अभ्यास कराल.

.....

# RESEARCH IN SOCIAL SCIENCES

**Research** involves systematic (scientific) investigation to establish or understand or analyse facts, principles or generalizable knowledge. Generalization is possible in biomedical sciences however it may not be possible in social science research as it can be contextual.

## Beginning of research work

=====

We need to begin with asking a series of questions:

- What do I want to study?
- Why is the topic important?
- How is it significant within the subject areas covered in my class/ in my discipline of study ?
- What problems will it help to solve?
- How does it build upon [and hopefully go beyond] research already conducted on the topic?
- What exactly should I plan to do, and can I get it done in the time available?

## Writing research proposal

---

The purpose of a research proposal is to present and justify the need to study a research problem and to present the practical ways in which the proposed study should be conducted. The design elements and procedures for conducting the research are guided by standards within the main discipline in which the problem resides.

### Introduction

---

Proper introduction is required. If the introduction is written well it will get reader's attention and they will stay with you throughout the proposal. In the introduction you need to discuss the meaningfulness of the study with presentation of problem or issue. It also states the need of study and gives a clear insight into your topic of study. Therefore, the introduction presents a background and statement of context for your research.

You may begin with something interesting; e.g., a quote or story; to capture the reader's interest.

Introduce your question or curiosity. What is it that you want to know or understand? How did you get interested in the topic? Here do describe the process of coming to the topic of your study.

Tell why there's a need for the study. An important thing is to Cite relevant literature that is relevant for the research in this topic, and also mention the need for an of attention to the topic. Also describe how you think this study will be useful in future.

Explain the background of your study starting from a broad picture then narrowing it on your research question.

Review the existing writings related to your research topic.

Cite relevant references.

The most important aspect of a research proposal is the clarity of the research problem(s). The statement of the problem is the guiding thing for your research. It should state what you will be studying, how and where you will be conducting the study, and what will be the purpose of your findings. Thus the Introduction will answer the question “Why and how does this research need to be conducted?”

### Literature review

---

The literature review gives an idea about what is already known in a field, and what questions are still unanswered. This process will assist you in further narrowing the problem, and will highlight any theories that may exist to support developing hypotheses. You must show that you have looked through the literature and have found the latest updates in your field of study in order for a proposal. This process also helps you to be sure that your investigation is not just “reinventing the wheel.” A discussion of the present understanding and/or state of knowledge concerning the problem or issue sets the reference for your research.

Research proposal should contain extensive literature review. It must provide persuasive evidence that a need exists for the proposed study. The proposal describes the rationale for the study and the research methodology for conducting the research in an academic field and an



information about the possible outcomes and/or benefits from the research.

## The purpose of making a research proposal

---

The research proposal helps to develop your skills in thinking about and designing a comprehensive research study.

You need to think about to conduct a comprehensive review of the literature to ensure a research problem has not already been answered or if there are any loopholes or lacunas.

Improve your general research and writing skills;

Try to identify the required steps that must be taken to accomplish one's research objectives and questions;

Critically review, examine, and consider the use of different methods for gathering and analysing data related to the research problem; and,

Keep asking yourself about your topic's various aspects and be an active participant in the process of conducting the research.

A proposal should contain an information about your work for selecting the topic, the necessity of studying that topic and expected outcomes of the research. The findings of the study and your analysis of those results are to be added after the data collection while writing the thesis.

The research proposal needs to have good writing and, therefore, it is important that your writing is simple, coherent and clear.

## Creating a Research Proposal

---

In the research proposal, you will present your main research question(s), related sub questions, and working thesis. You will also briefly discuss the importance and need of researching this topic and indicate how you plan to gather information.

Developing a research proposal involves the following steps:

identifying potential ideas, choosing ideas to explore further, choosing and narrowing a topic, formulating a research question(s) , and developing a working thesis.

A good topic for a research interests the writer and fulfil the requirements of the study.

Defining and narrowing a topic helps researchers to conduct focused, in-depth research.

Researchers conduct preliminary research to identify possible topics and research questions and to develop a working thesis.

A research proposal is to present the topic, main research question(s), sub questions, and working thesis.

The proposal should include the following subsections:

a) Research Questions.

This section should explain the research question(s) and may include the hypothesis or problem to be addressed.

- The major approaches you will take (conceptual, theoretical, empirical as appropriate) and rationale.
- Significance of the research in academic field.

b) Aims/Objectives of the research.

What do you want to find out, understand or analyse.

c) Significance/Contribution to the Discipline.

In this section you should justify the research from a review of literature on the topic: discuss the texts which you believe are most important to the research, demonstrate your understanding of the research issues, and identify existing gaps in the literature that the research is intended to address. Here you need to contextualise your research questions, a detailed analysis of existing debates can be added while writing the thesis. You should also use this section to make links between your research and the existing strengths of your discipline. Visit appropriate websites to find out about existing research taking place in the discipline and how your research can complement this.

d) Theoretical Framework and Methods.

You do not need to have full details of the research methods you will use to answer your research questions but you need to explain that you have already thought about how you will conduct the study. The important thing is to anticipate the methods you will use to achieve the research aims and to show that your research is feasible in the time period available.

## Structure and Contents of research proposal:

---

I. Introduction.

II. Background and Significance.

III. Literature Review.

IV. Research Design and Methods.

V. Preliminary Suppositions and Implications.

The first step is to choose a topic and then to develop research questions, a working thesis, and a written research proposal. Set aside adequate time for this part of the process. Fully exploring ideas will help you build a solid foundation for the study.

## Choosing a Topic

---

When you choose a topic for a research, you are making a major commitment.

A) Try to identify topics that genuinely interest you.

After identifying potential topic ideas, you will need to think on your ideas and choose one topic to pursue. Also try to find out if you be able to find enough information about the topic?

Is the topic too broad or too narrow for the scope of the study? If so, can you modify it so it is more manageable? You will ask these questions during this initial phase of the research process.

## B) Identifying Potential Topics

The next point is to narrow down your ideas into a doable thesis. Discussing your ideas with the peer group and the supervisor will be of great help. Ensure that you choose a manageable topic.

For selection of topic, look back through your notes and course activities. You can refer to the reading assignments and class discussions that especially engaged you. Doing so can help you identify topic to pursue.

## Step 1

=====

Set a timer for ten minutes. Now create a list of topics you would be interested in researching. List as many ideas related to this topic as you can.

### Narrowing Your Topic.

-----

Once you have a list of potential topics, you will need to choose one as the topic for your research. You will also need to narrow your topic. Most researchers find that the topics they listed during brainstorming or idea mapping are broad. Each topic has many facets/ aspects that it would be impossible to cover them in a given limited time.

A good research study provides focused, in-depth information and analysis. The topic should not be too broad. To narrow your focus, it is essential to make your topic manageable. To narrow your focus, you can explore your topic in writing or by conducting preliminary research and/or by discussing with others.

Another way; the researcher may focus a topic; is to conduct preliminary research.

The exploratory reading can help you identify interesting angles. You can begin with surfing the web and going through newspaper and magazine articles. Try to understand what the experts in the field and people are saying about your topic on social media platforms. Discussing your topic

with others can also inspire you. Talk about your ideas with your classmates, your friends, and/ or your supervisor.

The reliability of online sources varies greatly. In this exploratory phase of your research, you do not need to evaluate sources as closely as you will do it later. The warning here is do check reliability of information that you get on social media platforms.

## Step 2

=====

Review the list of topics you have created in “Step 1” , and identify two or three topics you would like to explore further. For each of these topics, Start writing without stopping about the topic. Give five to ten minutes for writing. Then review your writing to identify possible areas of research.

You can conduct preliminary research about your potential topics. Then choose a topic for your research.

why you found the topics interesting, and learn which of your topics your classmate selected and why.

Plan for Research.

-----

Your free writing and preliminary research have helped you choose a focused, manageable topic for your research. Then you will need to determine what exactly you want to learn about it and what you want to say about it. Before you begin conducting in-depth research, you need to prepare research question(s).

## Formulating a Research Questions

---

While preparing research questions, you need to be clear about the objectives or aims for your research. Your main research question should be substantial enough to form the guiding principle of your study. The research questions require say about what is to find in the study and correlation between the findings by interpreting and analysing them. As you consider potential research questions, ask yourself whether they would be too difficult or too obvious to answer.

To prepare your research questions, you can review the freewriting that you had completed earlier. Go through books, articles, and websites and list the questions you have.

Formulate your main question—the primary focus of your paper—and several sub questions that you will need to research to answer your main question.

Research questions: five main functions:

- They organise the study, give it a direction and coherence.
- They delimit the study, showing its boundaries.
- They keep the researcher focused during the study.



- They provide a framework for writing up thesis.
- They point to the data that will be needed.

Research questions are questions that guide study and state questions which the research is designed to answer.

Data collection questions are questions asked to provide relevant data for research.

### Step 3

=====

Using the topic you selected in “Step 2”, write your main research question(s) and at least four to five sub-questions. Check that your main research question is appropriately complex for your study.

Proposal aims to address the following points:

- How do you anticipate you will achieve the research aims and what is your rationale for adopting this approach?
- What do you need? (identify any special equipment, software or material)
- Can you access necessary data or expertise?
- Do you require particular resources?
- Are there barriers or pitfalls?

- Does the proposed research involve human ethics, animal ethics or safety implications?
- Will travel or fieldwork be required? If so then where to, how long and at what intervals?

Research Plan and Timeline Provide outline of how you will complete the work within the time scheduled.

References Citations/Bibliography of references.

The research proposal should provide the reader with a good sense of your grasp on the literature and how you can contribute to it.

Make sure that your research idea, question or problem is clearly stated and addresses a lacuna in the existing literature;

Ensure that the proposal reflects your understanding of research methods and research approaches. It should have appropriate research methodology to answer the research question(s) that are formulated by you.

Ensure that the scope of your research is reasonable, and remember that there are significant limits to the size and complexity of a project that can be completed in 2 years.

## Constructing a Working Thesis

---

A working thesis concisely states a researcher's initial answer to the main research question. It expresses a debatable idea or claim that you hope

to prove through your research. You're working thesis is called a working thesis for a reason—it is subject to change. As you understand more about your topic, you may change your thinking in light of your research findings. Let your working thesis serve as a guide to your research, but may need to modify it based on what you learn.

#### Step 4

=====

Write a working thesis statement that presents your initial answer to the research questions that you wrote in "Step 3". Verify that working thesis statement presents an idea or claim that could be supported or refuted by evidence from your research.

#### Research proposal

-----

In general, a research proposal should document your knowledge of the topic and demonstrate your enthusiasm for conducting the study.

In general, your proposal should include the following subtitles:

#### I. Introduction.

=====

The research proposal is the first step in getting approval for dissertation.

In the introduction, it must show your understanding of what you want to do and a sense of your interest in the topic and be eager to know the possible outcomes.

Think about your introduction as a narrative written in one to three paragraphs that answers the following questions:

What is the central research problem?

What methods should be used to analyse the research problem?

Why is this important research, what is its significance, and why should someone read the proposal, care about the outcomes of the proposed study?

With reference to the research problem, you have investigated and the methodology you choose.

All research proposals must address the following questions:

What do you plan to accomplish? Be clear and specific in defining the research problem and what it is you are proposing to research.

Why do you want to do it? Through your literature review and research design. you need to justify the need of your study and that it is a topic worthy to study. Be sure to answer the "So What?" question.

How are you going to do it? Be sure that what you propose is doable/practical.

State the research problem(s) and give a more detailed explanation about the purpose of the study than what you stated in the introduction.

This is particularly important when the problem is complex or multidimensional.

State the rationale of your study and clearly indicate why it is the importance. Describe the major issues or problems to be addressed by your research. Mention how your research builds on previous assumptions about the research questions.

Explain how you plan to go about conducting your research. Find out the key sources you intend to use and explain how they will contribute to your analysis of your study topic.

Set the limits of your research so as to provide a specific focus. Mention limitations of your study and thus do state what is going to be studied and what will be out of scope in your research.

If necessary, provide operational definitions of key concepts or terms.

## II. Background and Significance.

=====

This section can be included into your introduction section or you can create a separate section to help with the organization and narrative flow of your proposal.

## III. Literature Review.

=====

After writing about the background and significance of your study, you move on to more detailed review and synthesis of prior studies related

to the research questions. The purpose is to place your research within the larger whole of literature that is currently being explored. Think about what questions other researchers have asked, what methods they have used, and what is your understanding of their findings and their recommendations. You can challenge the conclusions of prior research. Assess what you believe is omitted and state how previous research has not adequately examined the issue that your study addresses.

Since a literature review is information dense, it is crucial that this writing is properly structured to state the major arguments in your study in relation to that of other researchers.

You can divide literature review as per your conceptual themes. You may need to new categories and it is an on-going process of discovery as you go through more references.

Now, verify whether you've covered the key conceptual categories from the research literature? In general, we can say that all of the significant conceptual categories have been identified if you notice repetition in the conclusions or recommendations that are being made.

To help frame your proposal literature review, here are the "five C's" of writing a literature review:

Cite, that will help you to keep the primary focus on the literature pertinent to your research problem.

Compare the various arguments, theories, methodologies, and findings expressed in the literature: what do the authors agree on? Who applies similar approaches to analysing the research problem?

Contrast the various arguments, themes, methodologies, approaches, and controversies expressed in the literature: what are the major areas of disagreement, controversy, or debate?

Critique the literature: Which arguments are more persuasive, and why? Which approaches, findings, methodologies seem most reliable, valid, or appropriate, and why?

Connect the literature to your area of research : how does your own work draw upon, depart from, synthesize, or add a new perspective to what has been said in the literature?

#### IV. Research Design and Methodology.

=====

Here it is necessary to describe that your overall research design and methods of analysis will correctly address the problem and that the methods will provide the means to effectively interpret the potential results. Your design and methods should be unmistakably tied to the specific aims of your study.

Explain the overall research design by building upon and drawing examples from your review of the literature. Specify the research methodology, method and techniques of data collection and data analysis framework.

Research methodology:

-----

It may be quantitative or qualitative or mixed method.

Qualitative research:

In social sciences while studying human beings or culture or relationships, one needs to understand what meanings do people bring to them. It is a field of enquiry in its own right. It studies various materials

such as case study, life experiences, observations, etc. It tries to study socially constructed nature of realities. Researchers conduct the study from their locations and interpret the data with its context. It cannot be objective study as researchers cannot be neutral or remain uninvolved with subjects of the study.

Quantitative research:

It believes that social observations should be considered as entities similar to those in physical sciences consider physical phenomenon. Social science entities should be objective in order to make those reliable and valid. Researchers should keep their biases away and do not get involved with the subjects of the study.

Both these methods have advantages and disadvantages. Hence many times mixed method can be used. In mixed method, words, numbers, pictures as well as narratives can be used together.

Sampling methods

-----

Probability sampling: It gives equal chance to every unit to get selected.

Types of probability sampling

- Simple random
- Systematic random
- Stratified random
- Proportionate to population random cluster about group sampling



Non probability sampling: all do not have chance and there is specific chance of selection

Types of non-probability sampling

- Accidental/incidental/convenience/available
- Purposive/expert choice judgemental quota
- Sequential
- Snow ball

The sample should be adequate, accurate, reliable, representative of population

For sample size consider following points:

- degree of accuracy
- extent of variation with respect to your study
- Size of population
- Tolerable extent of sampling error.

In Quantitative study the assumptions are, one can generalise number of instances by random sampling, random events are predictable, we can compare random events to our results, probability sampling is the best.

Whereas in Qualitative study the assumptions are, Social actors are not predictable as objects, randomised events are irrelevant to social life, probability sampling is expensive and inefficient, non-probability sampling is the best approach.

Description of human behaviour is important. Individuals are studied in depth.

Methods used in qualitative research are,

Ethnography study context. sampling for: time, place, events. People case study: sampling for time, place, people Content analysis: sampling for media and dates.

## V. Preliminary Suppositions and Implications.

=====

Now in proposal, we do not have data and its analysis. But still you need to talk about analytical process and probable results. Here you need to write about how and in what ways you believe your research will refine, revise, or extend existing knowledge in the subject area under investigation. As per the objectives of your study, explain how the anticipated results will impact future scholarly research, theory, practice, forms of interventions, or policy making. Keep in mind that these discussions may have either substantive [a potential new policy], theoretical [a potential new understanding], or methodological [a potential new way of analysing] significance.

When discussing about the potential utility of your study, ask the following questions:

What might the results mean in regards to the theoretical framework that underpins the study?

What suggestions for subsequent research could arise from the potential outcomes of the study?

Will the results influence programs, methods, and/or forms of intervention?

How might the results contribute to the solution of social, economic, or other types of problems?

Will the results influence policy decisions?

In what way do individuals or groups benefit should your study be pursued?

How will the results of the study be implemented, and what innovations will come about?

The purpose is to reflect upon gaps or understudied areas of the current literature and describe how your research contributes to a new understanding of the research problem should the study be implemented as designed.

VI. Conclusion.

=====

The conclusion talks about the importance or significance of your research and provides a brief summary of the entire plan of the study. This should be in short and emphasizing why the research problem is worth investigating, why your research study is unique, and how it should advance existing knowledge.

Conclusion should give an understanding of:

The necessity of this research.

The rationale and aim of the study and the research questions it will attempt to answer.

The reasons for choice of specific research design and methods to be used. And the details about the research design.

The expected implications emerging from the study. and

A sense of how your study fits within the broader scholarship about the research problem in your academic discipline.

## VII. Citations/ Bibliography.

=====

Cite the sources you have used in preparing research proposal.

References – here you need to include the literature that you have used or cited in your proposal.

or

Bibliography – this is everything you used or cited in your proposal, with additional citations you have read as informative to any key sources and found relevant to understanding the research topic.

Start a new page and use the heading "References" or "Bibliography" centred at the top of the page. Cited works should always use a standard format that follows the writing style advised by the discipline of your course [i.e., education=APA; history=Chicago, etc] or that is preferred by supervisor.

### Common Mistakes to Avoid

=====

Very descriptive and not focused; being "all over the map" without a clear sense of purpose.

Failure to refer and/ or cite landmark works in your literature review.

Not limiting the contextual boundaries of your research [e.g., time, place, people, etc.].

No coherent and persuasive argument for the research.

Failure to stay focused on the research problem; going off on unrelated tangents.

Sloppy or imprecise writing, or poor grammar.

Detailing on minor issues, but not enough detail on major issues.

You need to ask the same questions that they might ask when assessing your proposal:

- Is the title clear and concise?
- Is the research question or hypothesis appropriate and answerable?
- Does the preliminary literature review draw on authors from both textbooks and journals?
- Is it up-to-date?
- Is it sufficiently detailed?
- Is it descriptive or does it include discussion and debate?
- Is it written in a fluent, easy-to-read style?
- Is the proposed primary data collection reasonable at this stage?
- Is the time plan detailed and feasible?
- Is the bibliography correct?

Now we are at the stage of writing a thesis.

Data collected needs to be analysed and interpreted. Then make chapters of your thesis.

+++++

## ई साहित्य प्रतिष्ठानचे हे १२ वे वर्ष. डॉ. सुजाता चव्हाण यांचे हे आठवे पुस्तक.

डॉ. सुजाता चव्हाण या विख्यात कुटुंब कायदे तज्ञ आहेत. त्या हा विषय TISS मध्ये शिकवतात. आणि त्याचबरोबर अनेक आघाड्यांवर त्या सामाजिक कार्य व समुपदेशन करत असतात. टाटा मेमोरिअल, मुंबई हायकोर्ट, टाटा सामाजिक विज्ञान संस्था अशा अनेक संस्थांवर त्या आहेत. त्यांच्या विषयातील त्या एक प्रमुख लेखिका आहेत. त्यांना प्रकाशक मिळायला तोटा नाही. पण सुजाताजी आपली अनेक पुस्तके ई साहित्यच्या माध्यमातून जगभरातील वाचकांना विनामूल्य देतात. असे लेखक ज्यांना लेखन हीच भक्ती असते. आणि त्यातून कसलीही अभिलाषा नसते. मराठी भाषेच्या सुदैवाने गेली दोन हजार वर्षे कवीराज नरेंद्र, संत ज्ञानेश्वर, संत तुकारामांपासून ही परंपरा सुरू आहे. अखंड. अजरामर. म्हणून तर शंभू गणपुले (नऊ पुस्तके), डॉ. मुरलीधर जावडेकर (९ पुस्तके), डॉ. वसंत बागुल (१६ पुस्तके), शुभांगी पासेबंद (८ पुस्तके), अविनाश नगरकर (चार पुस्तके), नासा येवतीकर(७), डॉ. स्मिता दामले (९ पुस्तके), डॉ. नितीन मोरे (२४ पुस्तके), अनील वाकणकर (६ पुस्तके), रत्नाकर महाजन (४ पुस्तके), अनंत पावसकर(चार पुस्तके), मधू शिरगांवकर (३), अशोक कोठारे (१० हजार पानांचे महाभारत), श्री. विजय पांडरे (महाराष्ट्राचे मुख्य अभियंता, ज्ञानेश्वरी भावार्थ), मोहन मद्रवणा (जागतिक कीर्तीचे वैज्ञानिक, ४ पुस्तके), संगीता जोशी (आद्य गझलकारा, १२ पुस्तके), विनीता देशपांडे (७ पुस्तके), उल्हास हरी जोशी(६), नंदिनी देशमुख (५), सुजाता चव्हाण (८), डॉ. वृषाली जोशी(१२), डॉ. नंदिनी धारगळकर(८) संयम बागायतकर(२), मीना खोंड(१) असे अनेक ज्येष्ठ, अनुभवी लेखक ई साहित्याच्या द्वारे आपली पुस्तके लाखो लोकांपर्यंत पोहोचवतात. एकही पैशाची अपेक्षा न ठेवता.

अशा साहित्यमूर्तींच्या त्यागातूनच एक दिवस मराठीचा साहित्य वृक्ष जागतिक पटलावर आपले नाव नेऊन ठेवील याची आम्हाला खात्री आहे. यात ई साहित्य प्रतिष्ठान एकटे नाही. ही एक मोठी चळवळ आहे. अनेक नवनवीन व्यासपीठे उभी रहात आहेत. त्या त्या व्यासपीठांतून नवनवीन लेखक उदयाला येत आहेत. आणि या सर्वांचा सामूहिक स्वर गगनाला भिडून म्हणतो आहे.

आणि ग्रंथोपजीविये । विशेषीं लोकीं 'इ'यें । दृष्टादृष्ट विजयें । होआवे जी ।

